

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՉԱՐՅԱՆ

ՀՀ ՊՆ իրավաբանական վարչության բաժնի պետ,
ԶՀԾ 1-ին դասի խորհրդական
ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի
դասախոս, քաղաքական գիտությունների դոկտոր,
դոցենտ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՀԵՏ**

Հայաստանի Հանրապետությունն իր միջազգային համագործակցության քաղաքականության մեջ առանձնացնում է նաև արտասահմանյան մի շարք երկրների հետ իրականացվող ռազմաքաղաքական փոխգործակցությունը: Հայաստանը շահագրգռված է զարգացնելու բազմաբնույթ հարաբերությունները եվրոպական երկրների հետ՝ առաջնային համարելով քաղաքական, ներառյալ ռազմաքաղաքական, ոլորտում երկկողմ կապերի ամրապնդումն ու ընդլայնումը: Անցած տարիներին երկկողմ ռազմական համագործակցության համաձայնագրեր են ստորագրվել Հունաստանի, Չինաստանի, Գերմանիայի, Մեծ Բրիտանիայի, Ֆրանսիայի, Սլովակիայի, Կանադայի և Բելոռուսի պաշտպանության գերատեսչությունների հետ: Նշանակալի ձեռքբերումներից է նաև Լիտվայի, Ուկրաինայի, Լատվիայի, Էստոնիայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի և Բելգիայի հետ երկկողմ ռազմական համագործակցության շրջանակների ընդլայնումը՝ դրանց հաղորդելով առավել բազմաշերտ բնույթ:

Հիմնարար բառեր - անվտանգություն, փոխգործակցություն, պաշտպանական բարեփոխումներ, քաղաքական երկխոսություն, ռազմավարություն, տարածաշրջան, քաղաքականություն, երկրի պաշտպանություն, միջազգային խաղաղություն, խաղաղապահ առաքելություն:

Հայաստանի Հանրապետությունն իր միջազգային համագործակցության քաղաքականության մեջ առանձնացնում է նաև արտասահմանյան մի շարք երկրների հետ իրականացվող ռազմաքաղաքական փոխգործակցությունը: Ավելին, եվրոպական երկրների հետ երկկողմ հարաբերությունները Հայաստանի եվրոպական ներգրավման ընդհանուր գործընթացների մասն են կազմում: Հայաստանը շահագրգռված է զարգացնելու բազմաբնույթ հարաբերություններ եվրոպական երկրների հետ՝ առաջնային համարելով քաղաքական, ներառյալ ռազմաքաղաքական, ոլորտում երկկողմ կապերի ամրապնդումն ու ընդլայնումը:

Ռազմական համագործակցության որոշակի ծավալները գերազանցելու պարագայում համագործակցության ծրագրերի իրականացման արդյունավետությունը անմիջականորեն պայմանավորված է լինում համապատասխան պաշտոնատար անձանց հետ օպերատիվ եղանակով կապ հաստատելու և որոշակի միջոցառումներին նրանց անմիջականությունն ապահովելու հանգամանքով: Հենց այս պարագայում է, որ անհրաժեշտություն է առաջանում այն երկրներում, որոնց հետ Հայաստանի Հանրապետությունը իրականացնում է առավել ակտիվ ռազմական համագործակցություն, ունենալ համապատասխան ներկայացուցիչ-պաշտոնատար անձանց՝ ռազմական կցորդներ: Բացի այդ, ռազմական կցորդ ունենալու

հանգամանքը կարևոր քաղաքական գործոն է, քանի որ որևէ երկրում ռազմական կցորդ նշանակելու հանգամանքը, նույնիսկ մեծածավալ միջազգային ռազմական ծրագրերի բացակայության պարագայում, վկայում է այն մասին, որ Հայաստանը հատկապես նշանակալի կարևորություն է տալիս այդ երկրի հետ իր ռազմաքաղաքական համագործակցությանը:

Անցած տարիների ռազմաքաղաքական զարգացումները ցույց են տալիս, որ Հունաստանի և Հայաստանի ռազմավարական շահերը տարածաշրջանում հիմնականում համընկնում են. շահեր, որոնք հիմնված են տարածաշրջանային խնդիրների նկատմամբ ընդհանուր մոտեցումների, անվտանգության և ռազմաքաղաքական հավասարակշռության պահպանման անհրաժեշտության գիտակցման վրա: Արդյունքում՝ ամուր հիմք է ստեղծվում սերտ համագործակցության էլ ավելի խորացման համար՝ երկու երկրները դարձնելով ռազմավարական գործընկերներ:

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության և Հունաստանի Հանրապետության ազգային պաշտպանության նախարարության (ԱՊՆ) միջև համագործակցությունը հիմնվում է 1996 թվականի «ՀՀ ՊՆ և Հունաստանի ԱՊՆ միջև ռազմական համագործակցության վերաբերյալ», 1998 թվականին ստորագրված «Հունաստանի Հանրապետության ԱՊՆ և Հայաստանի

տանի Հանրապետության ՊՆ միջև Հունաստանի Հանրապետության ռազմական ուսումնական հաստատություններում Հայաստանի քաղաքացիների ուսուցման կարգի և պայմանների մասին» և 1999 թվականին ստորագրված «ՀՀ կառավարության և Հունաստանի Հանրապետության կառավարության միջև սպառազինության և պաշտպանական տեխնոլոգիաների բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագրերի վրա:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հունաստանը հանդիսանում է ՆԱՏՕ-ի անդամ երկիր, նրա հետ համագործակցությունը կարևորվում է ինչպես երկկողմ ձևաչափով, այնպես էլ ՆԱՏՕ-ի շրջանակներում: Վերոնշյալ նկատառումներից ելնելով՝ Հայաստանը և Հունաստանը ռազմաքաղաքական հարաբերությունները ծավալում են համագործակցության լայն շրջանակով՝ ընդգրկելով մի շարք բնագավառներ: Հայ-հունական ռազմաքաղաքական համագործակցությունն իրականացվում է հետևյալ բնագավառներում. ռազմական ուսուցում, սպառազինություններ ու ռազմական արդյունաբերություն, վերիֆիկացիա և հետախուզություն, ռազմական բժշկություն, գորավարժություններ և վարժանքներ, նյութական ու ֆինանսական աջակցություն մի շարք բնագավառներում:

1993 թվականից ՀՀ պաշտպանության նախարարության կուրսանտները հիմնարար ռազմական կրթություն են ստանում Հունաստանի ռազմաուսումնական հաստատություններում՝ Յամաքային գործերի ռազմական ակադեմիայում և Եմթասպաների պատրաստման դպրոցում: Հունաստանի հետ ռազմական համագործակցության հարաճուն ծավալների պայմաններում Հունաստանում կրթություն ստացած սպաները էապես նպաստել են հայ-հունական ռազմական համագործակցության ծրագրերի մշակման, միջոցառումների իրականացման, իսկ միջազգային խաղաղապահ առաքելությունների շրջանակներում՝ Հունաստանի ստորաբաժանումների հետ համագործակցության արդյունավետության բարձրացմանը:

Հունաստանի ազգային պաշտպանության նախարարությունը պարբերաբար նյութական և ֆինանսական աջակցություն է ցույց տվել ՀՀ զինված ուժերին նաև ՆԱՏՕ-ի գործառնության շրջանակներում: Մասնավորապես, հունական կողմը ֆինանսավորել է հայ-հունական ռազմական համագործակցության շրջանակներում անցկացվող որոշակի միջոցառումներ, Հայաստանի կողմից տեսչության անցկացումը Հունաստանում: Հունաստանի կողմից տրամադրվել է նյութական աջակցություն՝ ռազմաբժշկական սարքավորումներով և դեղորայքով:

Հայ-հունական ռազմական համագործակցությունն իրականացվում է պլանային հիմքի վրա՝

տարեկան համագործակցության ծրագրերի ձևով, որոնք հաստատվում են երկու երկրների ՉՈՒ ԳՇ պետերի կողմից: Այդ համագործակցության ծրագրերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ այն ընթացել է շարունակական ընդլայնման ճանապարհով, և ներկայումս առկա են արդյունավետ համագործակցության հեռանկարային ուղղություններ, հատկապես՝ ռազմաարդյունաբերական համատեղ ծրագրերի մշակման ուղղությամբ: Ռազմական համագործակցության ընդլայնումն ու զարգացումը բարենպաստ նախադրյալներ են ստեղծում ռազմաքաղաքական երկխոսության և համագործակցության, իսկ հեռանկարում՝ ռազմավարական դաշնակցային հարաբերությունների հաստատման համար: Հայ-հունական ռազմական համագործակցությունը միտված է ստեղծելու նախապայմաններ որևէ երկրի կողմից տարածաշրջանում մենաշնորհ գերակայության հասնելու ձգտումները չեզոքացնելու համար, ինչպես նաև նպաստելու տարածաշրջանային կայունության, անվտանգության և ռազմաքաղաքական հավասարակշռության պահպանմանը: Հայ-հունական ռազմական և ռազմաքաղաքական համագործակցությունը որոշակի հակակշիռ է ստեղծում Թուրքիայի՝ Հարավային Կովկասում ռազմական դաշինք ձևավորելու հեռագնա ծրագրերին: Հունաստանը թեև Թուրքիայի հետ միասին գտնվում է Հյուսիսատլանտյան դաշինքում, փակուղի մտած Կիպրոսի հիմնախնդիրը և հակասությունները Էգեյան ավազանում ստիպում են երկու պետություններին մշտապես գտնվել սպառազինությունների մրցավազքի մեջ:

Ռազմատեխնիկական, ռազմաուսումնական և ռազմատեղեկատվական բնագավառներում Հունաստանի հետ համագործակցության հետագա ընդլայնումն ու զարգացումը հնարավորություն կընձեռնի առավել արդյունավետորեն պաշտպանել երկու երկրների ընդհանուր ռազմավարական շահերը: Առանձնակի կարևորություն են ներկայացնում Հայաստանի և Հունաստանի ռազմաքաղաքական կապերը՝ տարածաշրջանային անվտանգության խնդիրների վերաբերյալ ընդհանուր մոտեցումների ձևավորման նպատակով:

Հայաստանի ռազմաքաղաքական գործակցությունը Չինաստանի հետ կարևոր նշանակություն ունի տարածաշրջանում կայունության և համապարփակ անվտանգության ստեղծման համար: Չինաստանը՝ որպես ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի մշտական անդամ և միջուկային տերություն, զգալի ազդեցություն կարող է ունենալ ցանկացած միջազգային խնդրի կարգավորման հարցում: Չինաստանը, որը 21-րդ դարում իր տնտեսությամբ և ռազմական ներուժով հավակնում է գերազանցել մյուս գերտերություններին, ցանկացած պետու-

թյան համար հեռանկարային դաշնակից է դիտվում: Հատկապես Հարավկովկասյան տարածաշրջանում, որտեղ Հայաստանը իրականացնում է ռազմաքաղաքական տարբեր բևեռների հավասարակշռման քաղաքականություն, Չինաստանի հետ ռազմաքաղաքական կապերի զարգացումը հեռանկարային կարևորագույն ուղղություն է: Հայ-չինական ռազմական համագործակցությունը կարևորվում է նաև այն հանգամանքով, որ Չինաստանը մեր տարածաշրջանում իրականացնում է չտարբերակված քաղաքականություն, և այս տեսանկյունից ՀՀ-ՉԺՀ ռազմական հարաբերությունների զարգացումը իմաստավորվում է նաև ՀՀ նկատմամբ անկողմնակալ դիրքորոշման ձևավորման առումով²:

ՀՀ և ՉԺՀ միջև ռազմական համագործակցությունը հիմնվում է 1997 թվականի մայիսի 28-ին երկու երկրների կառավարությունների միջև ստորագրված ռազմադրյունաբերական և ռազմատեխնիկական համագործակցության մասին Համաձայնագրի հիման վրա: Համաձայնագրով նախատեսվում է կողմերի փոխշահագրգռության դեպքում ռազմական տեխնիկայի և սպառազինության փոխմատակարարումների իրականացում, մատակարարվող ու արտոնագրերի հիման վրա արտադրվող սպառազինությունների վերանորոգում և տեխնիկական սպասարկում, գիտափորձարարական ու փորձակոնստրուկտորական համատեղ աշխատանքների իրականացում, փորձի, տեխնոլոգիաների և տեղեկատվության փոխանակում, ինչպես նաև համագործակցություն ռազմական արդյունաբերության կոնվերսիայի բնագավառում: Համաձայնագրով կողմերը կարող են համագործակցություն իրականացնել ռազմամթերքի արտադրության, էլեկտրոնային տեխնիկայի, զինված ուժերի կառավարման ավտոմատացված համակարգերի և լազերային տեխնիկայի ոլորտներում³:

Այդ պայմանագրի ստորագրումից հետո հայ-չինական հարաբերություններում բավականին ակտիվություն նկատվեց, և ռազմական փոխհարաբերությունների շարունակական զարգացումը վերջին տարիներին նախադրյալներ է ստեղծում երկու երկրների փոխշահունքները նոր հիմքերի վրա դնելու համար: Հայ-չինական հարաբերություններում առաջնայնություն է տրվում ռազմատեխնիկական բնագավառին: Այստեղ Հայաստանի համար հետաքրքրություն է ներկայացնում ռազմադրյունաբերական ոլորտում համագործակցության զարգացման հեռանկարը, որի ուղղությամբ իրականացվել են որոշակի աշխատանքներ:

Վերոնշյալ համաձայնագրի հիման վրա ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը ՉԺՀ պաշտպանական արդյունաբերության «Նորինկո» ձեռնարկության հետ ստորագրել է մի քանի համա-

ձայնագրեր կոնկրետ համատեղ ծրագրերի վերաբերյալ: Մասնավորապես, ՀՀ ՉՈւ-ն համագործակցության շրջանակներում 1998 թվականին Չինաստանից ձեռք է բերել WM-80 տեսակի հրթիռային համակարգեր և ակննագերծման սարքավորումներ, որոնց տեխնիկական սպասարկումը իրականացվել է չին մասնագետների կողմից 1999-2000 թվականներին: Չինատեսակը ԵՄՁՈւ պայմանագրի պայմանների համաձայն 2000 թվականին ցուցադրվել է ԵՄՁՈւ պայմանագրի մասնակից պետությունների դիտորդական խմբին: WM-80 տեսակի հրթիռային կայանքների առկայությունը ՀՀ զինված ուժերում որոշակի նախապայմաններ է ստեղծում սպառազինության մատակարարումների բնագավառում համագործակցության նոր հնարավորությունների բացահայտման և զարգացման համար: ՀՀ-ին չինական արտադրության սպառազինության մատակարարման գործարքը և այդ առթիվ Ադրբեջանի կողմից բարձրացված աղմուկը վկայում են, որ ՀՀ-Չինաստան ռազմական համագործակցության ծրագրերը ոչ միայն ռազմատեխնիկական, այլև որոշակի ռազմաքաղաքական նշանակություն ունեն:

ՀՀ-ՉԺՀ ռազմական համագործակցության խթանման համար էական նշանակություն է ունեցել ՀՀ պաշտպանության նախարար Վազգեն Մարգարյանի՝ 1998 թվականին Չինաստան կատարած պաշտոնական այցելությունը, ինչի արդյունքում քննարկվել և որոշակիացվել են ՀՀ-ՉԺՀ ռազմական համագործակցության ծրագրերն ու ուղղությունները: ՀՀ և ՉԺՀ բարձրաստիճան զինվորական պատվիրակությունների փոխայցելությունների արդյունքում ձեռք բերված պայմանավորվածությունները մի շարք ոլորտներում համագործակցության հեռանկարներ են բացում: Անցկացված հանդիպումներն ու քննարկումները վկայեցին, որ Չինաստանը մեծ հետաքրքրություն է դրսևորում ՀՀ-ի հետ բարձր տեխնոլոգիաների և ավտոմատացված համակարգերի բնագավառում համագործակցության նկատմամբ: Արդեն իրականացվում են ռազմական նշանակության որոշակի համատեղ ծրագրեր: Փոխայցելությունների արդյունքում որպես համագործակցության հեռանկարային ուղղություններ են որակվել թիկունքի, ռազմաբժշկական, ռազմաուսումնական բնագավառները:

Հայաստանի և Մեծ Բրիտանիայի պաշտպանության նախարարությունների միջև ռազմական և ռազմաքաղաքական շփումներն ու համագործակցությունը հիմնականում իրականացվում են բրիտանական կողմից առաջարկվող համագործակցության տարեկան պլանների հիման վրա: Բրիտանական կողմի համեմատաբար սահմանափակ ռազմական քաղաքականությունը Հայաստանի և Ադրբեջանի նկատմամբ պատճառաբան-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

վում է ԼՂ հակամարտության հանգամանքով, քանզի երկրի արտաքին քաղաքական հրահանգները արգելում են ավելի ակտիվ ռազմական համագործակցությունը Հարավային Կովկասի հակամարտող երկրների հետ: Բրիտանական կողմը փորձում է խիստ հավասարակշռություն պահպանել թե՛ Հայաստանի, թե՛ Ադրբեջանի հետ ռազմական համագործակցության հարցում:

Հայաստանի ու Մեծ Բրիտանիայի միջև ռազմաքաղաքական շփումները անմիջականորեն չեն առնչվում զուտ ռազմական բնույթի համագործակցությանը և այդ առումով հայ-բրիտանական համագործակցությունը կարելի է բավականին արդյունավետ համարել: Առավել արդյունավետ կարելի է գնահատել համագործակցությունն անգլերենի ուսուցման ոլորտում: 1999 թվականից ի վեր ՀՀ ՁՈՒ ներկայացուցիչները պարբերաբար մասնակցում են Յորքում և Բեքոնսֆիլդում կազմակերպվող ռազմական անգլերենի դասընթացներին: 2000 թվականի նոյեմբերին Մեծ Բրիտանիայի աջակցությամբ ՀՀ ռազմական ինստիտուտում բացվեց անգլերենի ուսուցման կենտրոնը, որը հնարավորություն է ընձեռում հայ սպաներին՝ սովորելու անգլերեն լեզու, ինչն իր հերթին կարևորվում է միջազգային միջոցառումներին արդյունավետորեն մասնակցելու համար: Նշված կենտրոնում կազմակերպվում են դասընթացներ տարբեր մակարդակներով, ինչպես սկսնակների, այնպես էլ որոշակի գիտելիքներ ունեցողների համար: Լեզվի կենտրոնի հիմնադրումը հատկապես կարևորվում է այն հանգամանքով, որ անգլերենի ուսուցման կենտրոնում հնարավորություն են ստանում սովորելու նաև խաղաղապահ գումարտակում ընդգրկվելիք զինվորականները:

Վերջին տարիների ընթացքում նկատելի է Հայաստանի նկատմամբ Մեծ Բրիտանիայի ռազմական քաղաքականության որոշակի ակտիվացում: Մասնավորապես, ՀՀ ՁՈՒ ներկայացուցիչները պարբերաբար մասնակցում են Մեծ Բրիտանիայի կողմից Չեխիայում (Վիշկով) և Մլովակիայում կազմակերպվող խաղաղապահ գործողությունների հրահանգիչների, հրամանատարության ու ղեկավարման հրահանգիչների և կրտսեր շտաբային սպաների դասընթաց-վարժանքներին: Բրիտանական կողմը շահագրգռվածություն է ցուցաբերում նաև երկկողմ բարձրաստիճան փոխայցելությունների կազմակերպման և երկու երկրների միջև ռազմաքաղաքական խորհրդատվությունների անցկացման հարցում: Բրիտանական ռազմագետների խմբերի այցելությունների հիմնական նպատակն է նախնական ուսումնասիրության անցկացումը և խորհրդատվությունների տրամադրումը պաշտպանական պլանավորման և բյուջետավորման, անձնակազմի կառավարման ու ՁՈՒ բարեփոխում-

ներին առնչվող այլ բնագավառներում:

Հայաստանի և Ֆրանսիայի միջև ռազմական հարաբերությունները զգալիորեն հետ են մնացել քաղաքական, տնտեսական և մշակութային հարաբերություններից: ՀՀ պաշտպանության նախարարության և Ֆրանսիայի պաշտպանության նախարարության միջև հարաբերությունները կրում են սահմանափակ բնույթ: Չնայած Ֆրանսիայի նման պասսիվ ռազմական քաղաքականությանը տարածաշրջանում՝ պայմանավորված ԼՂ հակամարտությամբ, վերջին շրջանում երկկողմ ռազմական շփումները որոշակիորեն ակտիվացել են: Ներկայումս Ֆրանսիայի հետ Հայաստանի կողմից իրականացվող երկկողմ միջազգային ռազմական համագործակցության իրավական հիմքն է 2010 թվականի փետրվարին ՀՀ ՊՆ և ՖՀ ՊՆ միջև Փարիզում ստորագրված «Պաշտպանության ոլորտում համագործակցության մասին» համաձայնագիրը, որի շրջանակներում նախատեսվում է համագործակցություն իրականացնել այնպիսի կարևոր ուղղություններով, ինչպիսիք են ռազմական կրթությունը, խաղաղապահ առաքելության առնչությամբ փորձի փոխանակումը և այլն: Մասնավորապես, ուսումնառության նպատակով նախատեսվում է Ֆրանսիա ուղարկել ՀՀ ռազմաուսումնական հաստատությունների կուրսանտներին: Այստեղ հարկ է ընդգծել՝ չնայած այն հանգամանքին, որ հայ-ֆրանսիական ռազմական համագործակցության իրավական կայուն հիմքը կազմող վերոնշյալ պայմանագիրը ստորագրվել է 2010 թվականին, այնուամենայնիվ, ՀՀ և Ֆրանսիայի Հանրապետության միջև միջազգային ռազմական համագործակցությունը, մասնավորապես բազմակողմ ձևաչափով, ունի բավականին երկար պատմություն:

2011 թվականի հոկտեմբերի 6-ից 9-ը պետական այցով Հայաստանում էր գտնվում Ֆրանսիայի նախագահ Նիկոլա Սարկոզին: Թեև այդ այցը տարածաշրջանային էր, սակայն նա ամենից երկար մնաց Հայաստանում: Սա ինքնին արդեն տարածաշրջանին հասցեագրված ուղերձ էր, սակայն այն ուղղված էր նաև Ֆրանսիայում ապրող կես միլիոն հայ քվեարկողներին: Այցն օգտակար էր նաև երկու երկրների միջև տնտեսական համագործակցության հեռանկարների քննարկման, ատոմակայանի կառուցման գործում Ֆրանսիայի մասնակցության և Գարաբաղյան խնդրում հետագա առաջընթաց ապահովելու առումով:

ՀՀ ՊՆ և ԳՂՀ ՊՆ միջև ռազմական համագործակցությունն իրականացվում է պլանային հիմքի վրա: Մինչև 2003 թվականը հայ-գերմանական ռազմական կապերը սահմանափակվում էին ԳՂՀ շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներով և սպառազինությունների վերահսկման ոլորտում շփումներով: ՀՀ ՁՈՒ ներկայացուցիչները

www.lawinstitute.am

ակտիվորեն մասնակցում են Ջ. Մարշալի անվան անվտանգության հետազոտությունների գերմանական-ամերիկյան եվրոպական կենտրոնում կազմակերպվող դասընթացներին, սեմինարներին, համաժողովներին: ԳՀ ծրագրի շրջանակներում հայ սպաները մասնակցում են նաև ՆԱՏՕ-ի դպրոցում (Օբերամերգաու, Գերմանիա) կազմակերպվող միջոցառումներին: 2004 թվականից սկսած՝ Գերմանիայի ռազմաուսումնական հաստատություններում ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը սպայական բազմամյա ուսուցման տեղեր են հատկացվում:

Գերմանիայի հետ կրթության և ռազմական ոլորտներում համագործակցությունն իրականացվում է ի կատարումն երկու պետությունների միջև կնքված մի շարք պայմանագրերի: Դրանցից վերջիններն են ՀՀ ՊՆ և ԳԴՀ պաշտպանության նախարարության միջև 2008 թվականի մայիսի 5-ին ստորագրված «Ռազմական ուսուցման օգնության շրջանակներում ԳԴՀ զինված ուժերի կառույցներում ՀՀ ՁՈւ ծառայողների և ՊՆ աշխատակիցների ուսուցման մասին» համաձայնագիրը, 2010 թվականի հունվարի 11-ին Բոննում ստորագրված «Աֆղանստանում միջազգային անվտանգության աջակցության ուժերի շրջանակում համագործակցության և օժանդակության մասին» փոխըմբռնման հուշագիրը, 2011 թվականի մարտի 12-ին և 2011 թվականի մարտի 17-ին ստորագրված «Աֆղանստանի ազգային բանակի 209-րդ կորպուսի 2-րդ բրիգադի 6-րդ կանդակի համար որպես մարտավարական օպերատիվ ուսուցման ու փոխգործողության խմբի բաղադրիչ ՀՀ ՁՈւ անձնակազմի հատկացման հարցում համագործակցության և օժանդակության մասին» համաձայնությունը, ինչպես նաև 2011 թվականի ապրիլի 26-ին ու 2011 թվականի ապրիլի 29-ին ստորագրված «ՀՀ ՊՆ և ԳԴՀ ՊՆ միջև Մազարի Շարիֆի ուժերի պաշտպանության գումարտակի հենակետի հրամանատարին ՀՀ ՁՈւ երկու անվտանգության դասակների հատկացման շրջանակներում համագործակցության և օժանդակության մասին» համաձայնությունը: Բացի այդ, ՀՀ ՁՈւ ստորաբաժանումը Աֆղանստանում խաղաղապահ առաքելության շրջանակներում ծառայությունը անցնում է գերմանական հրամանատարության ներքո, ինչն ամենօրյա օպերատիվ համագործակցության և արձագանքման անհրաժեշտություն է հիմնավորում:

Կանադայի հետ Հայաստանի Հանրապետությունը ռազմաքաղաքական հարաբերություններ է հաստատել երկկողմ և բազմակողմ ձևաչափերով: Համագործակցության ոլորտները ներառում են ռազմակրթական բարեփոխումները, ՀՀ ռազմաուսումնական հաստատությունների կուրսանտներին ուսումնառության նպատակով Կանա-

դայի ՌՈւՀ-եր, մասնավորապես Տորոնտո քաղաքում գտնվող Կանադական ուժերի քոլեջի ուսումնական ծրագրերին մասնակցելու համար գործուղումները և այլն:

Հայաստանի Հանրապետության և Բելառուսի Հանրապետության միջև ռազմական համագործակցությունը կարևորվում է ՀՀ ՁՈւ ռազմական ու ռազմատեխնիկական որոշակի կարիքների ապահովման, ինչպես նաև ՀԱՊԿ շրջանակներում ռազմական ինտեգրացիոն գործընթացների ապահովման տեսանկյունից: Համագործակցությունն իրականացվում է ինչպես բազմակողմ, այնպես էլ երկու երկրների պաշտպանության նախարարությունների միջև պլանավորվող տարեկան ծրագրերի միջոցով:

Բելառուսի Հանրապետության հետ միջազգային ռազմական համագործակցության հիմքն են կազմում 1999 թվականի մայիսի 20-ին Երևանում ստորագրված «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Բելառուսի Հանրապետության կառավարության միջև ռազմական ու ռազմատեխնիկական համագործակցության մասին», 2006 թվականի հունիսի 6-ին Մինսկում ստորագրված «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Բելառուսի Հանրապետության կառավարության միջև սպառազինության և ռազմական տեխնիկայի փոխադարձ մատակարարումների մասին» պայմանագրերը, 2006 թվականի հոկտեմբերի 23-ին Երևանում ստորագրված «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Բելառուսի Հանրապետության կառավարության միջև գաղտնի տեղեկատվության փոխադարձ պաշտպանության մասին» համաձայնագիրը և այլն: Նշված փաստաթղթերի շրջանակներում համագործակցություն է իրականացվում մասնավորապես ռազմական նշանակության արտադրանքի փոխադարձ մատակարարումների, ռազմական համագործակցության ընթացքում փոխանակված գաղտնի տեղեկատվության պաշտպանության և մի շարք այլ ուղղություններով:

Համագործակցության տեսանկյունից հատկապես կարևոր դեր է կատարում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 10-ի թիվ 102-Ն որոշմամբ հաստատված հայ-բելառուսական ռազմատեխնիկական համագործակցության միջկառավարական հանձնաժողովը, որի աշխատանքների կազմակերպումը մեծ մասամբ իրականացվում է կողմերի պետություններում համապատասխան ներկայացուցիչների ուժերով, ինչը և՛ տնտեսապես շահավետ է, և՛ աշխատանքների կազմակերպման ու համադրման տեսանկյունից՝ արդյունավետ:

Անցած ժամանակահատվածում իրականացված միջոցառումները և դրանցում քննարկված հարցերը վկայում են, որ հայ-բելառուսական ռազ-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

մական համագործակցությունը զարգացման միտում ունի՝ խորացնելու համագործակցությունը ռազմական ուսուցման (հայ սպաների ուսուցում Բելառուսի ռազմական ակադեմիայում), ռազմական արդյունաբերության, ՀՕՊ, ռազմաքաղաքական համագործակցության բնագավառներում, ՀՀ ՁՈւ-ին ռազմական նշանակության տեխնիկայի մատակարարման գործընթացում:

Հայաստանի Հանրապետությունը բացի նշված երկրներից՝ ռազմական որոշակի համագործակցություն է իրականացնում նաև Լիտվայի, Ուկրաինայի, Լատվիայի, Էստոնիայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի և Բելգիայի հետ: Հայ-լիտվական ռազմական համագործակցությունը, որը զարգանում է պլանային հիմքի վրա, կարելի է համարել ամենաարդյունավետ զարգացող ուղղություններից մեկը, քանի որ երկկողմ ձևաչափից զատ այն ընդլայնվում է նաև բազմակողմ ձևաչափով և հատկապես ՆԱՏՕ-ի ԳՀ ծրագրի շրջանակներում: Լիտվայի հետ բանակցությունների ընթացքում քննարկվել են Հարավկովկասյան տարածաշրջանում ընթացող զարգացումների, Հարավկովկասյան և Բալթյան տարածաշրջանների փոխհամագործակցության զարգացման, Հայաստանի Հանրապետության և Լիտվայի Հանրապետության զինված ուժերի բարեփոխումների, եվրախնտեգրման հարցում, խաղաղապահ առաքելության ոլորտում փորձի փոխանակման, ռազմաուսումնական ոլորտում համագործակցության շարունակական խորացման, ինչպես նաև երկկողմ հետաքրքրություն ներկայացնող այլ հարցեր: Հայ-լիտվական ռազմական համագործակցության ներկա զարգացումները ցույց են տալիս, որ հետագա տարիների ընթացքում այդ համագործակցությունը զարգացման և ընդլայնման լավ հնարավորություններ ունի, որոնց միտումները նկատելի են:

Հայաստանի և Ուկրաինայի միջև երկկողմ ռազմական համագործակցության որոշակի ակտիվացում է նկատվել: Երկու երկրների ռազմաքաղաքական ղեկավարների տարբեր հանդիպումների ընթացքում քննարկվել են երկկողմ ռազմական ու ռազմատեխնիկական համագործակցության առկա խնդիրները և հեռանկարները, կարծիքներ են փոխանակվել վերջին ռազմաքաղաքական զարգացումների շուրջ: Բանակցությունների ընթացքում հատուկ ուշադրություն է դարձվել խաղաղապահ առաքելության, պաշտպանական բարեփոխումների, ՆԱՏՕ-ի շրջանակներում համագործակցության խնդիրներին: Կողմերն անդրադարձել են նաև հետախուզության, ավիացիայի, ՀՕՊ, ՌԷՊ և այլ բնագավառներում համագործակցության ակտիվացման հնարավորություններին:

Հայ-բուլղարական ռազմական համագործակցության շրջանակներում տեղի ունեցած հան-

դիպումների ընթացքում քննարկվել են կադրերի պատրաստման, խաղաղապահ առաքելության, ՁՈւ-ում քաղաքացիական տարրի ներդրման, պաշտպանական օրենսդրության արդիականացման, ռազմատեխնիկական և այլ ոլորտներում երկկողմ համագործակցության հնարավորությունները: Կարևորվել է նաև Բուլղարիայի փորձագիտական օժանդակությունը ՀՀ պաշտպանական բարեփոխումների իրականացման գործընթացում: Բուլղարիայի հետ փոխգործակցության ժամանակ կազմակերպվել են նաև աշխատանքային հանդիպումներ պաշտպանական պլանավորման քաղաքականության և ՁՈւ կառուցվածքի վերանայման նախապատրաստման ու իրականացման հարցերի, ինչպես նաև թիկունքային համակարգի կառուցվածքի և զարգացման պլանների վերաբերյալ:

Բելգիան ՆԱՏՕ-ի ամենաակտիվ պետություններից մեկն է, ուստի նրա հետ ռազմական համագործակցության ծավալումը կարող է մեծապես նպաստել թե՛ Հայաստան-ՆԱՏՕ հարաբերությունների զարգացմանը և թե՛ ՀՀ պաշտպանական բարեփոխումների իրականացմանը: 2006 թվականի հունիսի 13-ից 14-ը տեղի է ունեցել ՀՀ պաշտպանության նախարար Ս. Սարգսյանի պաշտոնական այցը Բելգիայի Թագավորություն: Այցի ընթացքում ՀՀ պաշտպանության նախարարը հանդիպումներ է ունեցել Բելգիայի պաշտպանության նախարարի և ՁՈւ ԳՇ պետի հետ: Բելգիայի պաշտպանության նախարար Անդրե Ֆլահուի հետ տեղի ունեցած հանդիպման ընթացքում ՀՀ պաշտպանության նախարար Ա. Ֆլահուին ներկայացրել է ԼՂ հակամարտության կարգավորման գործընթացի զարգացումներն ու քննարկել ՀՀ և ԲԹ զինված ուժերի միջև համագործակցության հնարավորությունները:

Այսպիսով, նախորդ տարիներին երկկողմ ռազմական համագործակցության համաձայնագրեր են ստորագրվել Ֆրանսիայի, Սլովակիայի, Հունգարիայի և Չեխիայի պաշտպանության գերատեսչությունների հետ: Նշանակալի ձեռքբերումներից է նաև Գերմանիայի և Լեհաստանի հետ երկկողմ ռազմական համագործակցության շրջանակների ընդլայնումը՝ դրանց հաղորդելով առավել բազմաշերտ բնույթ: Գերմանիայի հետ համագործակցությունն ընդգրկեց խաղաղապահ առաքելությունը, ռազմական կրթությունը և ուսումը, ինչպես նաև ռազմական բժիշկների պատրաստումը, իսկ Լեհաստանի հետ՝ ռազմաբարձությունը, ռազմավարական պլանավորումն ու ռազմական կրթությունը: Գերմանիայում նշանակվել է ՀՀ ռազմական կցորդ. իրականացվեց Կանադայում և Ֆրանսիայում ՀՀ ռազմական կցորդների, ՄԱԿ-ում՝ ՀՀ ռազմական ներկայացուցչության հավատարմագրման գործընթացը: Շարունակվում է նաև

www.lawinstitute.am

Մեծ Բրիտանիայի հետ ռազմական համագործակցությունը, որն անցկացվում է «Բրիտանական ռազմական խորհրդատվական և ուսումնական խմբի» կողմից ռազմական պատրաստության, ինչպես նաև անգլերեն լեզվի ուսուցման շրջանակներում: ՆԱՏՕ-ի անդամ և մյուս երկրներից կարելի է

առանձնացնել Լիտվայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի, ինչպես նաև Ավստրիայի և Իտալիայի հետ երկկողմ ռազմաքաղաքական գործակցությունը:

¹ Տե՛ս Մինիստր օբօրոնյ Արմենիյի և Գրեցիյի օբսուժիյա յեաթեյաթեյտյաթ յարմյանքիյա միրօթվօրթեյեթ Վ Կօսօօ յ (http://www.armenia-online.ru/armnews/5087.html)

² Տե՛ս Օվսեյան Լ., Իվանօ Վ. Վօեյնօ-փօլիտիեթիեթսկեթ սօթրուժնիեթեթ յուրցիյա սօ սթրանա մա Կաօկազա (Ազեթբայժյան, Գրուզիյա) և Շեթրալնա յազիյա: Դինամիկա և օսնօօնյա տենժեթնեթիյա յարմյաթ, Եր., Ինստիտուտ փօլիտիեթիեթսկեթ յեթսևօժօմաթիյա ԳՈԿՕ, 2010, Շ. 96.

³ Լրացուցիչ տե՛ս http://www.arlis.am

⁴ Լրացուցիչ տե՛ս http://www.president.am

⁵ Տե՛ս OSCE Office in Yerevan, Overview of the Office activities in 2008:

⁶ Լրացուցիչ տե՛ս http://www.arlis.am

⁷ Լրացուցիչ տե՛ս http://www.mil.am

Տիգրան Կոչարյան

Начальник отдела юридического управления МО РА,
Советник I-ого класса СГС,
доктор политических наук, доцент

РЕЗЮМЕ

Военно-политическое партнерство Республики Армения с рядом зарубежных стран

Республика Армения в своей политике международного сотрудничества выделяет осуществление военно-политического взаимодействия с некоторыми зарубежными странами. Армения заинтересована развивать многопрофильные отношения с европейскими странами, считая первоочередным укрепление и расширение двухсторонних связей в политической, включая военно-политической, сфере. За прошедшие годы было осуществленно двухстороннее военное сотрудничество с ведомствами обороны Греции, Китая, Германии, Великобритании, Франции, Словакии, Канады и Белоруссии. Значительными достижениями являются также расширение двухсторонних военно-политических взаимодействий с Литвой, Украиной, Латвией, Эстонией, Румынией, Болгарией и Бельгией, придавая этим связям более многоукладный характер.

Ключевые слова: *безопасность, взаимосоотрудничество, оборонные реформы, политический диалог, стратегия, регион, политика, защита страны, международный мир, миротворческая миссия.*

Tigran Kocharyan

Head of the Branch of the Law Department in MoD
of the Republic of Armenia, 1-st Class adviser of SCS,
Doctor in Political Sciences, Associate Professor

SUMMARY

Military-politrical partnership Republic of Armenia with a number of foreign countries

The Republic of Armenia in its international cooperation policy separates also political and military cooperation with a number of foreign countries. Armenia is interested in to develop relationships with European countries, primary considering the strengthening and expansion of bilateral relations in policy, including military-political sphere. In previous years, bilateral military cooperation is carried out with defense agencies of Greece, China, Germany, Great Britain, France, Slovakia, Belarus and Canada. One of the significant achievements is the expansion of the scope of bilateral military cooperation with Lithuania, Ukraine, Latvia, Estonia, Romania, Bulgaria and Belgium, transmitting the multi-layered character to these relations.

Keywords: *security, cooperation, defence improvements, political dialog, strategy, region, policy, country defence, international peace, peacekeeping mission.*